Kamil Pietrasik[1]

Krakowskie Studia Małopolskie
2025, nr 2 (46)

Franciszek Czech, Joanna Marszałek-Kawa, Michał Dahl (red.), *Przybliżyć Filipiny: studia interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2024, ss. 356

Książka stanowi ciekawą propozycję ujęcia tematyki funkcjonowania systemu politycznego i innych obszarów życia społecznego jednego z państw wyspiarskich, położonych w regionie Azji Południowo-Wschodniej na Archipelagu Filipińskim na Oceanie Spokojnym, czyli Filipin. Nie będzie przesadą stwierdzenie, że *casus* Filipin od wielu lat, a nawet dekad, jest pomijany, a wątek filipiński należy uznać za niszowy w polskiej literaturze przedmiotu. Brak tutaj aktualnych badań naukowych, przyczynków do dyskusji akademickich oraz studiów nad fenomenem i funkcjonowaniem państwa filipińskiego. Owszem śmiało można powiedzieć, iż mamy do czynienia z wieloma książkami, monografiami wieloautorskimi, które poruszają kwestię filipińską, ale głównie w literaturze anglosaskiej. Jednak z pomocą przychodzi nam trio redaktorów naukowych, którzy wspólnie z innymi autorami, naukowcami przybliżyli przypadek Filipin polskiemu Czytelnikowi na wielu płaszczyznach – od politycznych po kwestie gospodarcze i kulturowe. Zatem omawiana książka *Przybliżyć Filipiny: studia interdyscyplinarne* jest *novum* na polskim rynku wydawniczym i jest to tym samym pozycja innowacyjna. Książka porusza – oprócz wątków historycznych – także czasy teraźniejsze i skupia swą uwagę na poprzednim prezydencie Filipin Rodrigo Duterte, o którym wspomina tu w monografii m.in. Michał Lubina (szerzej w dalszej części recenzji), ale przede wszystkim kładzie nacisk na interdyscyplinarność.

Pracę otwiera przedmowa, która została zadedykowana 50-letnim stosunkom dyplomatycznym między Polską a Filipinami. Wskazano pokrótce na pierwsze spotkania filipińsko-polskie na szczeblu oficjalnym, a następnie opisano przeszłość przy jednoczesnym wskazaniu na czasy

[1] Dr, Towarzystwo Azji i Pacyfiku; kamilpietrasik@interia.pl; ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8579-0659.

współczesne, w tym na fakt utrzymywania kontaktów polsko-filipińskich również w XXI w. Warto nadmienić, iż przedmowę napisał Jarosław Szczepankiewicz, chargé d'affaires ad interim w Ambasadzie RP w Manili. Idąc dalej wskażmy, iż praca ta składa się oprócz wstępu z 12 rozdziałów poruszających kwestie Filipin. I tak we wstępie wskazano na charakterystykę Filipin, wraz z podaniem historii tego kraju, przekazano informacje o płaszczyźnie religijnej, geopolitycznej oraz kulturowej (czytaj poruszono aspekty językowe tego kraju). Już sam wstęp mocno przybliża sylwetkę filipińskiego państwa i narodu – dodajmy, że autorami wstępu są redaktorzy omawianej monografii, czyli Franciszek Czech, Joanna Marszałek-Kawa oraz Michał Dahl.

Pierwszy rozdział, zatytułowany „Dylematy postkolonialnych tożsamości. Współczesne Filipiny wobec hiszpańskiego i amerykańskiego dziedzictwa", został przygotowany przez Franciszka Czecha. Autor omówił historię współczesnego państwa filipińskiego na tle geograficznym i politycznym, czyli czas kolonializmu, gdzie wskazano na fakt, że w 2021 r. minęło 500 lat odkąd na Filipinach pojawił się Ferdynand Magellan. Uznać to można za dobry wstęp do rozdziału i potraktować jako ciekawostkę. Autor porusza głównie kwestie kolonializmu we współczesnym dyskursie publicznym na Filipinach. Autor słusznie zauważa, iż nie dla wszystkich na Filipinach Amerykanie byli tymi życzliwszymi kolonizatorami. Jednak można odnieść wrażenie, że więcej naleciałości na Filipinach jest zauważalnych po Hiszpanach niźli po Amerykanach. W tym kontekście przypomniano słowa Joaquina, który porównał czas amerykański i hiszpański na ziemiach dzisiejszych Filipin w jednej ze swoich prac, zacytowanej przez F. Czecha (zob. s. 37).

Drugim rozdziałem jest tekst pt. „Polityka zagraniczna Filipin wobec Indo-Pacyfiku", którego autorami są Michał Dahl (Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi) oraz Joanna Marszałek-Kawa (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Autorzy, tak jak F. Czech, zaproponowali, aby zapoznać się z historią poruszanej tematyki tekstu. Słusznie M. Dahl i J. Marszałek-Kawa wrócili do czasów początków końca Związku Sowieckiego (ZSRR), gdzie wskazali na przemiany zachodzące na arenie globalnej w okresie najnowszym, po rozpadzie imperium (s. 45). Następnie autorzy tekstu przybliżają historię i znaczenie na arenie międzynarodowej regionu Indo-Pacyfiku. Nadmieniają – i to trafnie – że region ten

jest uzależniony nie tylko od działań Stanów Zjednoczonych i Chin, ale także od Australii, Indii oraz Japonii. Na uznanie zasługuje fakt, że rozdział ma jeden zasadniczy cel, tak jak wspomnieli M. Dahl i J. Marszałek-Kawa. Mianowicie, zaprezentowanie, w jaki sposób Filipiny, jedno z państw Azji Południowo-Wschodniej, realizuje strategię wobec Indo-Pacyfiku. Warto dodać, że wiele poświęcono uwagi, funkcjonowaniu ASEAN-u[2].

Mateusz Chatys z Uniwersytetu Łódzkiego przygotował rozdział pt. „Relacje patron-klient w historii stosunków chińsko-filipińskich". Nie ulega wątpliwości, iż omawiane kontakty pomiędzy Chinami a Filipinami mają dość długą i złożoną historię, która obejmuje wiele aspektów, w tym konflikty. Chatys zauważa, iż do pierwszych interakcji chińsko-filipińskich doszło ponad 500 lat przed pojawieniem się Europejczyków na archipelagu. Dalej autor w swoim tekście opisuje kontakty chińsko-filipińskie od 1946 r., gdy pierwszym prezydentem tego kraju został Manuel Roxas i wówczas Filipiny odzyskały niepodległość. Dalej wskazano na te aspekty podczas prezydencji pozostałych głów państwa. Czytelnik dowiaduje się wielu istotnych rzeczy i nabywa nowych informacji o tym obszarze, jednak można było dodać do rozdziału takie kwestie, jak opis wczesnych kontaktów, które sięgają już średniowiecza, czy opisać szerzej okres kolonializmu hiszpańskiego, gdzie społeczność chińska buntowała się na Filipinach i generowała konflikty.

Łukasz Stach jest autorem artykułu pt. „Stan sił powietrznych i morskich Republiki Filipin w dobie konfrontacji chińsko-amerykańskie". Na początku swoich rozważań Ł. Stach przypomniał, że trwa rywalizacja amerykańsko-chińska, która tworzy wyzwania dla bezpieczeństwa globalnego, przy jednoczesnym napięciu w regionie Morza Południowochińskiego. Autor omawianego tekstu wskazał, że chodzi w jego rozważaniach o przybliżenie stan sił powietrznych i morskich Filipin w dobie tej konfrontacji (Chiny i USA). Warto nadmienić, że poruszany stanu sił powietrznych oraz morskich państwa filipińskiego w czasie konfrontacji chińsko-amerykańskiej jest niewątpliwie złożonym zagadnieniem, które

[2] Więcej o ASEAN-ie zob.: M. Dahl, A. Szpak (red.), *Wprowadzenie do polityki zagranicznej państw członkowskich ASEAN*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2021; zob. recenzję publikacji: K. Pietrasik, *Agnieszka Szpak, Michał Dahl (red.), Wprowadzenie do polityki zagranicznej państw członkowskich ASEAN*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2021, ss. 406, „Krakowie Studia Małopolskie" 2022, nr 3, ss. 182–189.

dotyka wiele kwestii, w tym oczywiście polityki obronnej, współpracy międzynarodowej oraz wyzwań geopolitycznych. Autor słusznie wskazał, że na obecną słabość floty i sił powietrznych państwa filipińskiego złożyło się wiele czynników, z którymi warto zapoznać się samemu na s. 111 i 112. Warto dodać, że walorem opracowania Ł. Stacha jest wskazanie na wydatki zbrojeniowe państw zaangażowanych w spory na Morzu Południowochińskim za 2021 rok (s. 114). Dzięki temu Czytelnik może porównać zaprezentowane dane i wyciągnąć wnioski, że na przykład Filipiny od 2010 r. do 2021 r. podnosiły wydatki zbrojeniowe tak jak Chiny, a Malezja, Brunei miały tendencję zmienną.

Szymon Niedziela z Muzeum Powstania Warszawskiego w kolejnym rozdziale przedstawił „Kwestię islamską na Filipinach – wymiar historyczny i współczesność". Zanim autor przeszedł do teraźniejszości w sposób dość wyczerpujący opisał historię nie tylko pojawienia się islamu na Filipinach, ale także chrześcijaństwa. Po zapoznaniu się z tekstem Niedzieli wyłania się obraz, w świetle którego omawiana kwestia islamska na Filipinach ma dość długą i złożoną historię, sięgającą XIV w., również dzięki kupcom (s. 142). Nie ulega wątpliwości, że Filipiny są państwem o niemałej różnorodności kulturowej i religijnej, zaś islam jest jedną z głównych religii, obok chrześcijaństwa, które dominują w tym kraju. Omawiana przez Szymona Niedzielę kwestia islamska na Filipinach jest nader złożona oraz – co warto podkreślić – wieloaspektowa, gdyż łączy historię i politykę, kulturę oraz kwestie społeczne. Na Filipinach można odnieść wrażenie, że widoczny jest proces budowania pokoju, czy zrozumienia pomiędzy różnymi grupami etnicznymi i religijnymi w tym państwie. Nie będzie zaskoczeniem, jeśli wskaże się na fakt, że autor poruszył grupy islamistyczne, nurty dżihadystyczne, które są znane przez swoją działalność nie tylko w regionie ASEAN-u, ale także na całym świecie (w mojej ocenie chodzi o *Abu Sayyaf*).

Jakub Kościółek z Uniwersytetu Jagiellońskiego pochylił się nad tematem „Filipińska wojna z narkotykami jako przykład populizmu penalnego". Z tekstu dowiadujemy się, że tę wojnę na pełną skalę na Filipinach rozpoczął w 2016 r. Rodrigo Duterte (s. 163). Dalej autor pracy porównał czym się różni populizm penalny od społecznego i politycznego. Nie ulega wątpliwości, że populizm penalny odnosi się do polityki karnej, która jest nakierowana na zaspokojenie oczekiwań społecznych, co nader

często ma miejsce kosztem wolności praw człowieka (zob. s. 186–187). Warto dodać, że artykuł poparty został oficjalnymi statystykami ofiar wojny narkotykowej na Filipinach.

Michał Lubina (Uniwersytet Jagielloński) zaproponował rozważania dot. sylwetki R. Duterte. W artykule pt. „Rodrigo Duterte a etyka odpowiedzialności. Filipińska wersja tradycyjnych dylematów władzy" autor powrócił na początku do wskazania skąd tak naprawdę wziął się Duterte na arenie politycznej na Filipinach. Dalej wskazał, że rozprawa z narkotykami byłego prezydenta Filipin uczyniła go jednym z najbardziej kontrowersyjnych i potępianych polityków na świecie (s. 196). Oczywiście należy się z tym zgodzić, gdyż nawet w Polsce regularnie pojawiały się informacje z Filipin nt. walki z narkotykami prowadzonej przez ówczesnego prezydenta. Warto dodać, że w kwestii potępiania jego osoby, krytycy oskarżali go o łamanie praw człowieka, przede wszystkim za jego podejście do walki z przestępczością, które budziło poważne wątpliwości w kontekście etyki władzy, o czym M. Lubina omawia w podrozdziale swoich rozważań „Moralność a polityka – kwestie teoretyczne". Dalej Lubina nawiązuje do działalności Duterte i wskazuje na kwestie odnoszące się do kontrastu między przestępcą a mężem stanu w kontekście Duterte i jego politycznej aktywności jako prezydenta. Co więcej, dzięki Lubinie dowiadujemy się, że śmierć z powodu polityki Duterte poniosło aż 30 tys. ludzi (s. 215). Warto pochwalić Michała Lubinę, który ujął w pracy wywiady pogłębione, jakie przeprowadził na przestrzeni lat 2016–2022.

Tomasz Grodzicki z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w kolejnym rozdziale przedstawia „Gospodarkę Filipin w świetle koncepcji zrównoważonego rozwoju: analiza wzrostu gospodarczego i godnej pracy". Autor na początku wskazał na cele koncepcji zrównoważonego rozwoju, która jest skierowana do wielu państw, które przyjęły ów program, w tym do Filipin. Dalej autor nadmienia, że owa koncepcja zrównoważonego rozwoju na Filipinach jest dość kluczowa dla zapewnienia długoterminowego wzrostu gospodarczego, a także np. dla ochrony środowiska i poprawy jakości życia mieszkańców (zdrowia i edukacji). Na plus zasługuje fakt, że Grodzicki przedstawił tabelę, w której ujęto najważniejsze cele szczegółowe (np. założenia SDG 8, cel 8: zob. s 227). Autor tekstu dokonał również ogólnej charakterystyki państw ASEAN w 2021 r. w formie tabeli i zaprezentował ją pod kątem ekonomicznym

(s. 229) i przedstawił dalsze swoje rozważania w oparciu o liczne wykresy ekonomiczne, co również jest walorem podjętej problematyki.

„Wybrane problemy turystyki na Filipinach" to tekst duetu naukowego – Wojciecha Maciejowskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Anny Wilkońskiej z Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Autorzy przybliżyli Czytelnikom położenie Filipin, a następnie wskazali na problemy, z jakimi ten kraj się mierzy. Na przykład wskazano na tsunami, tajfuny, wybuchy wulkanów oraz trzęsienia ziemi (s. 246). Dalej wskazano na ogólne uwarunkowania rozwoju turystyki w państwie. Rozważania rozpoczęto od walorów turystycznych tego kraju, którymi są – zdaniem autorów – np. aspekty przyrodnicze oraz kulturowe. Następnie opisano najważniejsze formy turystyki. Idąc dalej Czytelnik zapoznaje się z krajowymi i międzynarodowymi ruchami turystycznymi. Pod tymi określeniami należy rozumieć np. UNWTO (Światowa Organizacja Turystyczna). Na samym konicu omawianego tekstu autorzy uwzględnili cześć, która wskazuje na bariery oraz zagrożenia dla rozwoju turystyki filipińskiej. Dodajmy, że rozwiązanie problemów poruszanych przez Maciejowskiego i Wilkońską, wymaga skoordynowanych działań władz filipińskich, lokalnych społeczności i sektora prywatnego. Plusem tekstu są kolorowe fotografie, których autorem jest W. Maciejowski i mapy filipińskiego archipelagu.

Jadwiga Romanowska z Uniwersytetu Jagiellońskiego jest autorką srozdziału pt. „Filipińska kultura fiesty i jej transkulturowy charakter". Czytając i podsumowując rozdział można odnieść wrażenie, że po pierwsze: filipińska kultura fiesty jest nader złożonym zjawiskiem, które połączyło różnorodne elementy religijne, społeczne, kulinarne i artystyczne (s. 290–291). Jej transkulturowy charakter sprawia, że staje się ona jednocześnie odzwierciedleniem lokalnej tradycji oraz dynamicznym procesem, który zmienia się w odpowiedzi na zmiany społeczne oraz kulturowe. Jednocześnie omawiana przez Romanowską fiesta na Filipinach to nie tylko okres radości i szaleństwa, ale również istotny element tożsamości narodowej i lokalnej, np. Cebu i wyspy Marinduque (s. 305). Warto nadmienić, że autorka dodała do swoich rozważań kolorowe fotografie, które mają przybliżyć np. obchody festiwalu Moriones (s. 304) albo Sinulog (s. 297).

Monografię zamyka rozdział pt. „Tradycje oraz wartości kulturowe Filipin i Indonezji – analiza porównawcza" autorstwa Franciszka Czecha

oraz Bruce Laoera (obaj z Uniwersytetu Jagiellońskiego). Jest to interesujące studium porównawcze, bowiem mamy zestawione dwa zupełnie różne od siebie państwa, na przykład na płaszczyźnie religijnej. Otóż na Filipinach w większości dominuje chrześcijaństwo, a w Indonezji islam. Więc w mojej ocenie już tutaj mamy do czynienia z niesamowitą różnicą. Można dodać, że po przeczytaniu niniejszego rozdziału wyłania się następujący obraz: zarówno Filipiny, jak i Indonezja to dwa kraje Azji Południowo-Wschodniej, które mają niewątpliwie bogate a także zróżnicowane tradycje i wartości kulturowe, wynikające z ich przeszłości oraz historii, a także położenia geograficznego czy wpływów różnych cywilizacji. Także są to dwa najludniejsze państwa Azji Południowo-Wschodniej, jak zauważają autorzy pracy. Nie ulega wątpliwości, że Filipiny i Indonezja to kraje o bogatej kulturze, pełne różnorodnych tradycji czy wartości, które kształtują życie społeczne mieszkańców Filipin i Indonezji. Mimo że obydwie te kultury mają swoje unikalne cechy, wyszczególnić można także podobieństwa. Na przykład można uwzględnić: silne więzi rodzinne, szacunek dla tradycji oraz gościnność. Warto dodać, że autorzy słusznie w tym kontekście przywołują *Zderzenie cywilizacji* Samuela Huntingtona, który idealnie się wpisuje w omawianą przez F. Czecha i B. Laoera problematykę. Atutem rozdziału jest również to, że autorzy wskazali na charakterystykę i umieszczenie Filipin i Indonezji na mapie świata pod względem kulturowym (s. 325–326).

Na koniec recenzji omawianej publikacji o Filipinach warto nadmienić, że praca zawiera bibliografię prac naukowych z zakresu nauk społecznych i humanistycznych na temat Filipin opublikowanych w języku polskim oraz przygotowanych przez polskich badaczy (od s. 337 do 343). Uważam, że to dobry pomysł na taką część monografii wieloautorskiej, gdyż w jednym miejscu mamy listę publikacji dotyczących Filipin, których – jak wspomniałem na początku recenzji – nie ma zbyt wiele.

Dodajmy, że autorzy pokusili się o jakże ważny element każdej pracy, a mianowicie o indeks nazwisk. W omawianej publikacji użyto przede wszystkim opracowań anglojęzycznych i polskojęzycznych, ale również np. wywiadów pogłębionych, które przeprowadził M. Lubina z ekspertami politycznymi i ds. Filipin. Na uwagę zasługuje kwestia informacji zawartych na stronach internetowych. Otóż autorzy wykorzystali dość liczne źródła internetowe. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie

fakt, że są to anglojęzyczne informacje traktujące o Filipinach. Recenzowana praca niewątpliwie przybliża czytelnikowi sposób funkcjonowania państwa filipińskiego, a także sylwetki ważnych postaci, w tym przede wszystkim Rodriga Duterte (prezydenta tego kraju od 2016 r. do 2022 r.). Zawarte w książce trafne spostrzeżenia oraz zamieszczone wyniki badań nad wieloma aspektami społeczno-politycznymi państwa filipińskiego pozwalają wyrazić opinię, że jest to lektura mająca istotny wkład w polską literaturę przedmiotu, która porusza problematykę filipińską i tym samym przybliża faktycznie to państwo i członka ASEAN-u polskiemu Czytelnikowi. Książka jest *novum*, cennym źródłem informacji w polskiej literaturze przedmiotu.

Bibliografia

Czech F., Marszałek-Kawa J., Dahl M. (red.), *Przybliżyć Filipiny: studia interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2024.

Dahl M., Szpak A. (red.), *Wprowadzenie do polityki zagranicznej państw członkowskich ASEAN*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2021.

Pietrasik K., *Agnieszka Szpak*, *Michał Dahl (red.)*, *Wprowadzenie do polityki zagranicznej państw członkowskich ASEAN*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2021, ss. 406, „Krakowie Studia Małopolskie" 2022, nr 3, ss. 182–189.